

VÝZNAM DOKUMENTACE ARCHIVU VŠB-TU OSTRAVA V KONTEXTU DĚJIN VĚD A TECHNIKY A HISTORIOGRAFIE VYSOKÉ ŠKOLY BÁŇSKÉ

Vznik Archivu Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava (dále VŠB-TUO) v roce 1996 souvisel s padesátiletým výročím působení VŠB v Ostravě a přípravou jubilejní publikace, jejíž součástí byla charakteristika vývoje univerzity v historickém kontextu. Dosavadní stav spisové služby však neodpovídal požadavkům zajištění heuristického materiálu pro historické zpracování vůbec. Rektor VŠB-TUO prof. Ing. Tomáš Čermák, CSc., souhlasil s navrhovaným řešením situace, které znamenalo de facto vznik vysokoškolského archivu. Na základě dohody mezi VŠB-TUO a Zemským archivem Opava došlo k předisponování materiálu nezpracovaného ostravského fondu VŠB ze Zemského archivu v Opavě. Dokumentace let 1849–1939 zůstala uložena ve fondech Zemského archivu v Opavě. Zároveň se soustředila ve spisovně vysoké školy dokumentace rektorátu, fakult a dalších útvarů školy, jež byla uložena do této doby provizorní formou. Důsledkem dlouhodobého provizoria docházelo k neodpovědným skartacím, jimiž byly způsobeny nenahraditelné ztráty.

V roce 1998 byl archiv organizačně začleněn z provozního odboru do útvarů řízených prorektorem pro rozvoj a stal se jako vědecko-výzkumné pracoviště samostatnou jednotkou v rámci univerzity. Od roku 2010 je archiv součástí Centra informačních služeb, řízených ředitelem daného útvaru. V září roku 2008 získal akreditaci Archivní správy Ministerstva vnitra ČR jako specializovaný archiv.

Z původních osmi archivních krabic, které byly uloženy ve spisovně v roce 1996, je současný stav charakterizován počtem 38 fondů a 743,18 bm archivní dokumentace k ostravskému období vývoje VŠB od roku 1945. V této situaci nepostrádá zajímavosti, že fond hornicko-geologické fakulty zahrnující horní odbor, hornickou fakultu, geologickou fakultu a hornicko-geologickou fakultu, je z těchto fondů nejrozsáhlejší. Fondy mají význam nejen v oblasti vlastní historie univerzity, ale zároveň představují důležitý přínos k dějinám věd a techniky. Lze dokumentovat, že některé vědní obory rozvíjené na VŠB představovaly profilový výzkum daných vědních disciplín vůbec.

Vysoká škola báňská–Technická univerzita v Ostravě (dále VŠB-TUO, dříve VŠB v Ostravě, VŠB v Příbrami, báňská akademie v Příbrami, montánní učiliště v Příbrami) rozvíjela svoji pedagogickou a vědeckou činnost v letech 1849-1939 v Příbrami a po nucené přestávce v době nacistické okupace od roku 1945 do současnosti v Ostravě. Zásadní mezníky jejího vývoje v dosavadní historii byly v přímé souvislosti s celospolečenskými etapami národních dějin v letech 1918, 1945, 1989 a s výhledem do blízké budoucnosti lze konstatovat, že závažným předělem v další perspektivě vývoje ostravského vysokého školství by mohla být alternativa spojení VŠB-TUO s Ostravskou univerzitou v Ostravě v jednu vysokou školu.

Dekret prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše z 8. 9. 1945 o přeložení VŠB z Příbrami do Ostravy představoval jak pro pedagogy tak i studenty VŠB úplně novou a to málo akceptovatelnou skutečnost. Jediná možnost, s níž se počítalo, bylo

přemístění VŠB z Příbrami do Prahy, o které usiloval profesorský sbor nejen v období ČSR, ale jeho česká část i v předchozích desetiletích.

V dané souvislosti považuji za zajímavé upozornit, jednak že kontakty hornických měst Příbrami a Ostravy byly navázány od poloviny 19. století a také na význam báňských inženýrů absolventů „příbramské montánky“ a to nejen v kontextu technického ale i celospolečenského života Ostravska. Od padesátých let 19. století byl na ostravských šachtách kritický nedostatek odborně vzdělaných dozorců a z těchto důvodů se majitelé dolů obraceli na revíry s dlouhodobě se rozvíjející důlní činností, kde již byly založeny horní školy a jedním z nich byla Příbram. K řešení daného problému docházelo v podstatě dvojím způsobem. Na straně jedné příchodem dozorců z Příbrami a na straně druhé snahou využít domácích pracovních sil, kdy byli vysíláni vybraní mladí horníci z Ostravska ke studiu horní školy v Příbrami a po získání odpovídající kvalifikace se vrátili. O uvedeném postupu svědčí i vytvoření nadace ostravských dozorců založené v roce 1858 s cílem zabezpečit studium talentovaných chlapců ze sociálně slabých rodin horníků na horní škole v Příbrami.

Vznikem horní školy v Moravské Ostravě na základě výnosu ministerstva orby 26. 6. 1870, na níž byla 1. 10. 1874 zahájena výuka, nebyly vztahy mezi Ostravou a Příbramí přerušeny, neboť na ostravské horní škole působili jako pedagogové báňští inženýři, kteří nabyli vysokoškolské montánní absolutorium právě v Příbrami. Ing. Vilém Jičínský, jenž absolvoval montánní učiliště v Příbrami v letech 1852–1854, napsal pro horní školu v Moravské Ostravě i první učebnice. Z iniciativy V. Jičínského vznikl v roce 1871 v Moravské Ostravě Hornicko-technický spolek s cílem organizování odborných setkání a výměny zkušeností.¹ Mezi zásadní specifikum Ostravska patřila skutečnost, že to byli právě báňští inženýři jako první vysokoškolsky vzdělaná vrstva technické inteligence, jež kromě zásadního technického přínosu měla rovněž mimořádný význam jako nositelka národního uvědomění. Jedním z vizuálních symbolů Ostravska byl dlouhodobě systém visuté lanové dráhy, jejímž průkopníkem byl rovněž V. Jičínský a pohled na vozíky plné uhlí museli vnímat i první studenti, kteří přišli na VŠB v Ostravě v roce 1945 jako jednu z dominant města.

Uvedené skutečnosti naznačují kontakty samotných měst Příbrami a Ostravy, ale v mnohém lze doložit rovněž návaznost i vývoje VŠB v Ostravě s příbramským obdobím. Nejhmotatelnějším dokladem je archivní dokumentace dvou generací ostravských profesorů, z nichž starší již působila pedagogicky na VŠB v Příbrami jako řádní, mimořádní profesori či docenti a mladší generaci pedagogů, kteří získali vysokoškolské vzdělání v meziválečném období na VŠB v Příbrami a v některých případech tam pracovali na jednotlivých ústavech jako asistenti.

Toto tvrzení lze verifikovat v plné míře u pedagogů hornických a geologických oborů, ve starší generaci se jednalo o prof. PhDr. Bohuslava Ježka, prof. Dr. mont. Ing. Bohuslava Stočese, prof. Dr. mont. Ing. Františka Čechuru a prof. RNDr. Jiřího Šufa. Jejich další působení po únoru 1948 na VŠB v Ostravě bylo de facto určeno hlavně důvody politickými a to s výjimkou B. Ježka, který byl sice zapsán do výuky v příslušných studijních programech daného akademického roku, ovšem jeho těžká nemoc ho omezovala v pedagogické činnosti a také účast na zasedání profesorského sboru vykazovala absence. B. Ježek zemřel v roce 1950. Byl třetím

¹

Na základě vlastních zkušeností mohu doložit, že v případě V. Jičínského se jednalo o osobnost, která se prostřednictvím školní výuky mohla stát součástí historického povědomí dalších generací. Autorka příspěvku prožila dětství v hornické kolonii Jakubka a páté třídě se ve vlastivědě poprvé dozvěděla, že ředitelem dolu Hermenegild (Zárubek) byl ve svých třiceti šesti letech Ing. V. Jičínský, podle jehož projektu se vyhloubil důl Jakub. Jednalo se pravděpodobně o místní omezení, samotná škola se nacházela na Zárubku v blízkosti šachty.

historiografem vysoké školy po prof. Dr. mont. Josefu Hrabákovi, dr. h. c. a prof. PhDr. Josefu Theurerovi. Na základě vyzvání profesorského sboru pracoval na dějinách VŠB, které měly vyjít v roce 1949, kdy si vysoká škola připomenula 100 let své existence. Rukopis, psaný tužkou, získal archiv VŠB-TUO na základě daru až v roce 2012, třebaže ho B. Ježek zaslal VŠB v roce 1949 dvakrát a působí až kuriózně, že tyto exempláře byly ztraceny. Rukopis představuje společně s průvodním dopisem jeho hluboké vyjádření vztahu ke škole, na které působil od roku 1922.

Činnost B. Stočese a rovněž nově přijatého prof. Dr. mont. Ing. Petra Synka byla násilně přerušena na základě rozhodnutí akčního výboru národní fronty VŠB z března 1948, jímž byli z VŠB vyloučeni. V politicky motivovaném zdůvodnění, jež zveřejnil i denní tisk, se výslovně uvádělo, že B. Stočes spolupracoval s Němci, zlehčoval spojenectví se SSSR, stavěl se proti znárodnění a P. Synek vychovával posluchače VŠB v kapitalistických tendencích a odsuzoval odsun Němců.

V případě F. Čechury a J. Šufa lze doložit jejich úspěšnou činnost na VŠB až do odchodu do důchodu. V celém období svého působení na VŠB oba jmenovaní profesori představovali ve svém vědním oboru vysoce respektované osobnosti, zastávali dlouhodobě funkce vedoucích kateder, získali nejvyšší vědecké hodnosti DrSc. a F. Čechura se stal řádným členem ČSAV – akademikem. Jako neméně důležitou formu uznání lze považovat velmi kladné hodnocení jejich bývalých posluchačů, budoucích odborníků v oblastech hornictví a geologie.

Již při samotném zahájení akademického roku v roce 1945 se ukazovalo jako zásadní problém, že výuka hornického oboru se nedala zajistit stávajícími silami. Prof. Dr. mont. Ing. Alois Parma v roce 1943 zemřel a do činné služby již nenastoupil prof. Ing. Jaroslav Jičínský, dr.h.c., který však byl pověřen v průběhu srpna 1945 konkurzním řízením. Prostudoval materiály třinácti přihlášených uchazečů a navrhl pro ústav hornictví I. Dr. mont. Ing. P. Synka, inspektora Zemských uhelných závodů v Teplicích, pro ústav hornictví II. Dr. mont. Ing. Aloise Římana, inspektora dolů Larisch-Mönnicha v Karviné a Dr. mont. Ing. Františka Špetla, inspektora úpraven a koksoven Báňské a hutní společnosti v Ostravě. Dokumentace konkurzního řízení, která je součástí archivních fondů, svědčí o odpovědném přístupu J. Jičínského, přičemž mimořádně kladné hodnocení A. Římana bylo zcela na místě.

V padesátých letech 20. století nastoupila na VŠB v Ostravě druhá generace profesorů, která po studiu v Příbrami v meziválečném období prošla provozní praxí v ostravském regionu a na VŠB Ostrava pracovala až do začátku sedmdesátých let 20. století. Jednalo se především o Dr. mont. Ing. Aloise Římana, profesora oboru hornictví, Ing. Karla Novotného, profesora oboru výstavby dolů, Ing. Oldřicha Trnku, profesora oboru hlubinného dobývání ložisek, Ing. Antonína Kozinu, profesora oboru úpravnictví, Ing. Vojtěcha Sládečka, profesora oboru hornictví a Dr. mont. Ing. Karla Neseta, profesora oboru důlního měřictví (osobnosti uvádím bez později získaných vědeckých hodností a vědecko-pedagogických titulů).

Archiv VŠB-TUO má ve svých fondech jejich osobní spisy, profesorská řízení a také kádrové materiály. Dokumentace kádrového odboru, který vznikl na rektorátě a následně na jednotlivých fakultách v roce 1951, představuje cenný materiál pro pochopení celospolečenského kontextu a dokládá, jak závažné problémy mohly vyplývat z prostého faktu, že uvedená generace inženýrů nutně musela vystudovat v Příbrami v období první republiky, což stačilo k negativnímu pohledu. Hyperkritické odsuzování buržoazních odborníků se projevilo nejen v samotném obsahu posudků, ale i ve vlastní formě včetně využívání lexikálních a stylistických prostředků, z nichž mnohé představují dobově podmíněná klišé. Je třeba zdůraznit, že se nedá určit,

do jaké míry mohl být třídně-politický pohled hodnotitele jeho identifikací či se jednalo do určité míry pouze o vynucenou stylizaci, neboť právě na šachtách náročnost a odbornost inženýra představovala základní předpoklad zajištění nesnadných úkolů technického provozu včetně bezpečnosti.

Součástí profesorských řízení byly rovněž posudky renomovaných odborníků, které si vyžádala návrhová komise a jejichž závěry a do značné míry i forma vyjádření se diametrálně odlišovaly. Další způsob hodnocení pedagogů byl získán ex post a to na základě vzpomínek pamětníků první generace studentů oboru hornictví a Hornické fakulty VŠB v Ostravě Ing. Miroslava Šmída, prof. Ing. Martina Vavro, DrSc., prof. Ing. Jindřicha Láta, DrSc., prof. Ing. Miloslava Dopity, DrSc., prof. Ing. Ivo Černého, CSc. a prof. Ing. Jindřicha Bilana, CSc. Tito s odstupem zhruba šedesáti let s respektem a pocit vděčnosti oceňovali zkušenosti svých profesorů, které byly dány právě dlouhodobou praxí v dolech a shodně zdůrazňovali, že oni sami při řešení provozních a technických problémů měli možnost na ně navázat. Ve vzpomínkách bývalých studentů lze navíc rozlišit, že ti z nich, kteří již sami prošli praxí v dolech, jako M. Šmíd a J. Bilan, si velmi vážili samotné skutečnosti, že nyní mají možnost získat vysokoškolské vzdělání. Je cenné, že mnohdy absolutorium vysoké školy nepřerušilo vztah bývalého studenta a pedagoga, který se mohl stát nejen v rovině odborné, ale i lidské celoživotní hodnotou, což lze výrazně dokumentovat u profesorů hornických oborů zejména v případě M. Vavro vůči svému učiteli A. Římanovi.

V dané situaci je nutné zdůraznit formativní význam vysokoškolského studia, v jehož průběhu předávání tvůrčího zaujetí a morálních postojů mnohé generace mladých inženýrů dlouhodobě ovlivnilo a vytvořilo tak zároveň jejich mnohaleté pouto k alma mater. Pedagogové byli zváni na sjezdy absolventů a s odstupem let jako by se zmenšoval generační odstup a vzájemný lidský vztah se proto prohloubil, ovšem úcta a respekt zůstaly, o čemž svědčí i vzájemná korespondence.

Kontinuitu příbramského a ostravského období vývoje VŠB v Ostravě lze přirozeně doložit v dalších oblastech vysokoškolské výuky, vědy a výzkumu a rozsáhlou spoluprací s praxí, kdy se v mnohém navazovalo na zkušenosti a odborné kontakty z předchozích let, ale přirozeně zároveň nová doba kladla ve změněných celospolečenských podmínkách nové úkoly. Avšak právě poznání historických souvislostí umožňuje mnohem kvalifikovaněji zařadit dokumentaci současnosti. Např. první profesorka v dějinách vysoké školy prof. Ing. Ludmila Hyspecká, DrSc., obdržela v roce 1995 medaili Alberta Portevina od francouzské korozní společnosti CEFACOR a právě o šedesát let dříve, v roce 1935, byl tento francouzský vědec jako první cizinec oceněn v Příbrami čestným doktorátem montánních věd. Navíc jeho pracovištěm byla École Centrale Paris, kde rozvíjela L. Hyspecká dlouhodobé vědecké kontakty a umožnila pracovat na této prestižní škole v rámci mobilit i studentům Fakulty metalurgie a materiálového inženýrství VŠB-TUO.

Archiv postupně vytvořil rozsáhlé databáze zaměstnanců, studentů, doktorandů, docentů a profesorů. V případě tří nejstarších fakult, které se vyvíjely od padesátých let 20. století, je možné využít biograficko-prosopografické údaje studentů pro socio-statistický význam. Kontinuální řady tvoří rovněž materiály celouniverzitního charakteru jako vědeckých rad vysoké školy a fakult a kolegií rektora a děkanů. Ve své činnosti se archiv neomezuje pouze na pořádání dokumentace úřední provenience příslušných útvarů školy, ale využívá systematicky dalších forem rozšiřování pramenné základny spravovaných fondů, o čemž informuje akademickou obec.²

²

BIOLKOVÁ, Jindra-KAŠING, Petr: K 15. výročí Archivu VŠB-TUO. In Akademik. Časopis VŠB-TUO, č. 1, 2011, s. 13–14.

Jednou z forem práce v oblasti historiografie vysoké školy a dějin vědních oborů je oral history - vzpomínky pamětníků. Ani v případě historiografie vysoké školy a dějin věd a techniky ovšem nelze prostě nahradit písemné prameny výpověďmi pamětníků a založit na nich historiografické zkoumání. Pokud se však využívá pramenů výhradně institucionálního charakteru a navíc často doplněných statistickými daty, bývají výstupem takto pojatého výzkumu strnulé a složité historické konstrukce. Oral history může v některých případech doplnit archivní dokumentaci a to zvláště, když se jedná o mezerovitost někdy až torzovitost pramenné základny, což je bohužel v řadě případů charakteristické pro některé fondy VŠB-TUO. Samotné údaje orálně historických metod tak slouží k rozšíření stávajícího souboru pramenů a naznačují rovněž vodítko k dalším navazujícím dokumentům, které se nacházejí mimo vlastní archiv příslušné instituce.

Naprosto nezastupitelnou devizou oral history je osobní úhel pohledu autora vzpomínek. V jeho osobnosti se již zúročily prožité zkušenosti, což na jedné straně vytváří prostor pro nadhled a na straně druhé však může vést k určité stylizaci. Lidská paměť má selektivní charakter a k žádoucí historické reflexi nemusí dojít ani po letech. Jako příklad lze uvést hodnocení osobnosti prof. dr. mont. Ing. Aloise Emila Dobnera, který byl jako jediný pedagog VŠB odsouzen v politických procesech a ve vězení v roce 1953 zemřel. V tehdejších podmínkách charakteristických zostřováním třídního boje byli posluchači VŠB informováni, že jde o amerického špiona. Při natáčení vzpomínek v roce 2011 použil pamětník, bývalý student a v současné době emeritní profesor, tuto interpretaci bez výhrad a ani si neuvědomoval její dobovou podmíněnost, která by vedla k úplně jinému pohledu. V každém případě pohled pamětníka na dějiny má svou hodnotu a umožňuje především poznat mnohohrstevnost každé časové etapy na základě jedinečné zkušenosti a rozmanité způsoby individuální reflexe.

Jinou zkušenost ve změnách stanovisek pamětníka poskytuje historikovi srovnání životopisů v kontinuální časové posloupnosti téže osobnosti. Jedná se o identický typ pamětnických výpovědí, ovšem spojitost s transformací doby se výrazně promítá v akcentování či utlumování různých událostí v čase. Je to naprosto zdůvodnitelný přístup, dočasná výhoda se v průběhu let může měnit v nevýhodu. Jako příklad lze dokumentovat, že jiná byla pozice prof. RNDr. J. Šufa. jako ruského politického emigranta v období meziválečném a diametrálně odlišně se tato skutečnost posuzovala po únoru 1948.

Je zřejmé, že systém rozhovorů s pamětníky by měl být odpovědně připraven a alespoň z části musí být taktně veden, třebaže se ve zpracovaném DVD zachytí jen pamětník. Tímto způsobem se v některých případech podařilo vzpomínky strukturovat a gradovat. Výpověď je zpracována jako dokument na DVD, má v úvodu krátký biogram a vlastní vzpomínky doplňují fotografie a dokumentace, které z převážné části dal k dispozici pamětník, přirozeně je využit materiál archivu. DVD se stává součástí archivních fondů. Při natáčení vzpomínek byla od roku 1999 navázána spolupráce s Audiovizuálním centrem (Josef Polák, od roku 2010 Petra Poláková).

K natáčení vzpomínek se přistoupilo v souvislosti s jubilejním rokem 1999, kdy archiv navázal kontakt se skupinou bývalých příbramských studentů z Kladna. V případě nejstaršího z nich Ing. Věroslava Zlámala se jednalo o absolventa VŠB v Příbrami z roku 1933. Ostatní tam absolvovali část studia přerušeno v roce 1939. V Příbrami pořádali až do roku 2003 pravidelná setkání a to přirozeně všech skupin příbramských studentů v rámci republiky i v zahraničí, která organizoval Ing. Erik Bartonec, absolvent VŠB v Ostravě z roku 1947. Vzpomínky byly natáčeny

u příležitosti jejich návštěvy v Ostravě na sjezdu abiturientů VŠB v prosinci 1999 a na Kladně v roce 2000. Archiv navázal s příbramskými studenty několikaletý písemný kontakt a získal jako dar zajímavou dokumentaci. V jejich vzpomínkách byla VŠB v Příbrami trvalá a neměnná minulost a shodovali se v názoru, že léta vysokoškolských studií v daném městě byla těmi nejpěknějšími v životě. Bylo pro mne opravdu potěšením, že jsem se mohla v letech 2000–2003 těchto setkání účastnit.

Deset let až do svého úmrtí v roce 2009 udržoval písemný styk s archivem příbramský rodák Ing. Julius Broul z Teplic, absolvent VŠB v Ostravě z roku 1947, který vždy připomínal, že byl pojmenován po svém kmotru Ing. Juliu Divišovi dr.h.c., přednostovi státního báňského ředitelství v Příbrami. K natáčení vzpomínek došlo v Teplicích v roce 1999 a zároveň J. Broul předal archivu rukopis své Kroniky VŠB v Příbrami.

Formu vzpomínek spolupracovníků jsme využili v roce 2000 při natáčení věnované osobnosti Ing. Josefa Teindla, ředitele válcoven v Lískovci u Frýdku, který později působil jako profesor VŠB a v roce 2012, kdy na prof. RNDr. Konráda Beneše vzpomínali jeho studenti a později spolupracovníci doc. Ing. Josef Honěk, CSc. a Ing. Václav Kulich. V roce 2008 byly natočeny vzpomínky Ing. Miroslava Šmída, absolventa Hornické fakulty VŠB z roku 1953, zvláště cenné je vylíčení atmosféry prvních let ostravské etapy vysoké školy včetně zasazení do celospolečenského kontextu.

V roce 2010 natočil archiv v Praze vzpomínky MUDr.et RNDr. Josefa Římana, DrSc. dr.h.c., který přiblížil osobnost svého otce prof. Dr. mont. Ing. Aloise Římana, DrSc. Vzpomínky jsou mimořádné zachycením rysů osobnosti A. Římana, rodových kořenů celé rodiny včetně vyjádření slezského patriotismu.

Stejně tak v Praze byl v roce 2010 natočen rozhovor s dětmi prof. Dr. mont. Ing. A. E. Dobnera, odsouzeného v politickém procesu v padesátých letech. Dcera Ing. Ludmila Záworková a syn Mgr. Karel Mráz podali ojedinělou výpověď, která evokovala politickou perzekuci celé jejich rodiny a předali archivu mimořádně cenný materiál.

V roce 2010 došlo k zahájení první etapy dlouhodobého projektu, jehož cílem je zaznamenat výpověď o vývoji vědního oboru z pohledu významných pedagogů, kteří tento vědní obor na škole reprezentovali. Je cenné, že všechny uznávané osobnosti s respektem vzpomenu i na profesory, kteří je ovlivnili a které považují za své učitele. U některých lze dokonce vysledovat kontinuitu s příbramských období, což lze doložit např. v návaznosti generací u profesorů Dr. techn. Ing. Alexandra Iljiče Glazunova – Ing. Josefa Teindla, DrSc. – Ing. Vladimíra Číhala, DrSc.

V této fázi jsme začali oslovovat zejména osobnosti, které svojí vědeckou dráhu završily a staly se respektovanými odborníky. V současné době byly natočeny vzpomínky s těmito profesory – prof. Ing. Jindřich Bilan, CSc., prof. Ing. Tomáš Čermák, CSc., prof. Ing. Ivo Černý, CSc., prof. Ing. Vladimír Číhal, DrSc., prof. Ing. Miloslav Dopita, DrSc., prof. Ing. Jiří Grygárek, CSc., prof. Ing. František Havlíček, CSc., prof. RNDr. Vladimír Homola, CSc., doc. Ing. Josef Honěk, CSc., prof. Ing. Zdeněk Hradílek, DrSc., prof. Ing. Jindřich Lát, DrSc., prof. Ing. Karel Müller, DrSc., doc. Ing. Jarmila Müllerová, CSc., prof. Ing. Jaromír Polák, CSc., prof. Ing. Pavel Prokop, CSc., prof. Ing. Pavel Santarius, CSc., prof. Ing. Boris Sommer, Csc., prof. Ing. Vilém Srovnal, CSc., prof. Ing. Bohumír Strnadel, DrSc., prof. Ing. Longin Tomis, CSc., prof. Ing. Zdeněk Vašíček, DrSc., prof. Ing. Martin Vavro, DrSc., prof. Ing. Ivo Vondrák, CSc. a prof. RNDr. Petr Wyslych, CSc. Archiv si velmi cení jejich vstřícného

přístupu a předpokládá, že se nadále bude obracet jednak na osobnosti této generace, ale chtěli bychom rovněž zaznamenat výpovědi mladých odborníků a následně sledovat v dalších desetiletích jejich hodnocení vývoje příslušného vědního oboru. Je třeba zdůraznit, že všechny natočené vzpomínky představují svého druhu konkrétní historickou mikroanalýzu vztahu vědy vůči době, která mohla mít stimulující či limitující charakter. V dané souvislosti je třeba rozlišit úlohu archiváře-historika při realizaci oral history a úlohou historika, který nejen provádí heuristický výzkum, ale především ho následně interpretuje a to včetně zařazení do celospolečenského kontextu doby či začlenění vědního oboru do širších souvislostí, v těchto závěrech spočívá hlavní výstup práce historika.

Důležitou součástí rozšíření archivní dokumentace je vytváření osobních fondů významných pedagogů univerzity. Na tradičních univerzitách bylo obvyklé, že na podnět archivní komise byla pořízena evidence o pozůstalostech, ať už byly v péči některé instituce, nebo se nacházely dosud v držení soukromém. Takové fondy obsahovaly bibliografii vědeckých prací, bibliografii článků o dané osobnosti, korespondenci, rukopisy prací, texty přednášek, separáty, fotografie a doklady.

V práci Archivu VŠB-TUO se i v tomto případě jedná o dlouhodobý záměr. Ovšem vzhledem ke skutečnosti, že na vysoké škole nebyla vytvořena archivní komise, oslovuje archiv především rodinné příslušníky a velmi si cení jejich pochopení. Jsme si vědomi, že optimální situací by bylo vytváření osobních fondů přímo za spoluúčasti samotného nositele daného vědního oboru, ovšem v praxi se osobní fondy zakládají až po úmrtí konkrétní osobnosti.

Jako výjimku lze uvést prof. Ing. Martina Vavro, DrSc., prof. RNDr. Vladimíra Homolu, DrSc. a prof. Ing. Vladimíra Číhala, DrSc., kteří se na vytváření svých osobních fondů podílejí. Je přirozeně velkou výhodou, když rodinný příslušník má stejnou či podobnou specializaci jako původce fondu. Jako ojedinělý příklad lze uvést osobní fond prof. Ing. Karla Mazance, DrSc., předaný prakticky v utříděné podobě jeho dcerou prof. Ing. Evou Mazancovou, CSc. Základem pro vytváření osobních fondů jsou rovněž cenné materiály, které archiv získal formou darů či zapůjčení v průběhu natáčení vzpomínek.

V současné době archiv pracuje na pořádání těchto osobních fondů: prof. RNDr. Konrád Beneš, prof. Ing. Zdeněk Bůžek, CSc., prof. Ing. Alois Daněk, DrSc., prof. Ing. Vladimír Dembovský, DrSc., prof. Dr. mont. Ing. Alois Emil Dobner, prof. Ing. Jaroslav Havelka, CSc., prof. Ing. Vladimír Homola, CSc., prof. Ing. Ludmila Hyspecká, DrSc., prof. Ing. Karel Mazanec, DrSc., prof. Ing. Karel Müller, DrSc., prof. Ing. Jeroným Pražský, DrSc., prof. Ing. Václav Roubíček, CSc., dr. h. c., prof. Dr. techn. Ing. Karel Stýblo a prof. Ing. Martin Vavro, DrSc. Osobní fondy nesporně rozšiřují dokumentaci významných pedagogů ve srovnání s prameny úřední povahy, kdy se jedná obvykle o osobní spis, řízení CSc., DrSc., PhD., habilitační a profesorské řízení, publikace z oblasti vědy a výzkumu a činnost v akademických funkcích rektora, prorektora, děkana a proděkana. Součástí osobního fondu je navíc dokumentace často z dlouholeté provozní praxe před nástupem na VŠB, originály vysvědčení, diplomů, patentů, fotografie a to nejen úřední povahy, které mohou přiblížit danou osobnost z hlediska jejich zájmů, deníky a záznamy ze stáží a zahraničních cest, méně častá je korespondence.

Některé dokumenty jsou zcela ojedinělé, jako např. v případě osobního fondu M. Vavro legitimace akademika včetně odznáčku J. E. Purkyně, v případě osobního fondu K. Beneše rukopisy studií a publikace, které z politických důvodů nemohly vyjít, v případě osobního fondu V. Číhala je k dispozici dvacetiletá korespondence s jeho učitelem prof. Ing. J. Teindlem, DrSc.

Unikátní vlastní povahou je osobní fond A. E. Dobnera, jehož součástí jsou i kopie materiálů soudního spisu, originály týkající se rehabilitačního řízení a také album fotografií pořízených A. E. Dobnerem v Příbrami v letech 1913–1923. Na základě materiálů daného osobního fondu a publikované studie zpracovala studentka oboru umění a designu Západočeské univerzity v Plzni Petra Vořechovská průběh života A. E. Dobnera formou komiksu. Považujeme to za velmi zdařilý způsob využití archivní dokumentace uměleckou formou a přiblížení historického pohledu mladé generaci.

Od doby vzniku archivu se předpokládalo, že vysokoškolsky vzdělaný archivář bude zároveň historiografem VŠB-TU Ostrava. Již bylo uvedeno, že vznik archivu již fakticky s tímto úkolem přímo souvisel. Archiv zajišťoval, či se podílel na vydání šesti publikací, které vyšly pod názvy „Vysoká škola báňská – Technická univerzita v Ostravě“ (1995), „Historie a současnost báňského školství v českých zemích“ (1996), „Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava 1849-1999“ (1999), „Fakulta strojní Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava 1950-2000“ (2000), „Vysoká škola báňská v Ostravě 1945 – Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava“ (2005), „Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava 1849-2009“ (2009).

Vydání těchto jubilejních knih nebylo možné bez provedení rozsáhlého heuristického výzkumu a to především ve fondu Vysoká škola báňská v Příbrami uloženém v Zemském archivu v Opavě. Základem historického zpracování období po roce 1945 byla dokumentace, která se nacházela v neutříděné podobě. Její zpracování je velmi náročným úkolem všech pracovníků archivu.

Heuristický výzkum umožnil využít rovněž materiály Státního okresního archivu v Příbrami, Archivu Národního technického muzea v Praze a Národního archivu. Studium odborného dobového tisku se realizovalo v knihovně Národního technického muzea, knihovně Zemského archivu v Opavě a Národní technické knihovně v Praze.

Došlo k navázání rozsáhlých kontaktů s pamětníky, neboť součástí knih byly v některých případech jejich vzpomínky, mnozí z nich předali do archivu ojedinělé fotografie a další dokumentaci. Publikace zachycovaly také současnost a zejména v tomto směru získal archiv cenný fotografický materiál všech útvarů vysoké školy dokumentující aspekty vývoje univerzity. Fotografie zajímavým způsobem charakterizovaly samotnou dobu a to různorodými atributy jako jsou hesla, vlajky a emblémy. Zároveň bylo možné provádět fotografické srovnání v dimenzích času, zejména vysokoškolských festivit (instalace rektora, inaugurace rektora, imatrikulace a promoce studentů, skoky přes kůži, majálesy, srazy studentů), vybavení pracovišť a laboratoří, exkurzí studentů, kulturních a sportovních aktivit. Taková srovnání se setkávají s ohlasem pamětníků, kteří vzpomínají, jak tomu bylo za doby jejich studia, ale také nejmladší generace studentů, jež si právě takto uvědomí žádoucí kontinuitu jejich alma mater. Od roku 1998 byla navázána spolupráce s Audiovizuálním centrem (Josef Polák, Jana Pluháčková, od roku 2010 Petra Poláková), které se od této doby podílí na všech výstavách a publikacích. V současné době připravuje archiv publikaci věnovanou významným osobnostem, kteří byli za svůj celoživotní vědecký přínos oceněni čestným doktorátem a medailí Georgia Agricoly. Jedná se o odborné zpracování biogramů doplněných fotografiemi a úvodní studií.

Na první výstavě, již archiv zajišťoval k 150letému výročí (1999) vysoké školy byly, kromě originálů dokumentů a fotografií, prezentovány také trojrozměrné předměty jako skokové kůže, erby geologů, hornické kahany, historické přístroje, geologické a mineralogické sbírky. Součástí 160letého jubilea (2009) se stala

výstava dokumentující na 36 panelech vývoj a současnost univerzity, přičemž současnost se zároveň prezentovala formou kalendária. Na základě doporučení byly fotografie výstavních panelů umístěny na portále VŠB-TUO v sekci, která se věnuje historii vysoké školy a je přirozené, že pracovníky archivu těší kladné ohlasy na obsah i formu zpracování.

V roce 2011 si Archiv VŠB-TU Ostrava připomenul 15leté výročí svého působení na univerzitě a uspořádal výstavu, která zachytila činnost archivu na 22 panelech, tématicky členěných na vznik a vývoj archivu, archivář - historiograf VŠB-TU Ostrava, natáčení vzpomínek pamětníků, sjezdy absolventů, pedagogové v dimenzích času, návaznost generací, odraz doby v dokumentech, z osobních fondů pedagogů a vědecko-výzkumných pracovníků VŠB-TU Ostrava. U příležitosti vernisáže v listopadu 2011 byli pozváni emeritní profesori, rodinní příslušníci a odborná veřejnost.

Uváděné publikace a výstavy prezentují archiv vůči univerzitě. Jsou pozitivně vnímány akademickými pracovníky, současnými studenty, bývalými studenty, pracovníky, ale také širší veřejností. Dějiny VŠB-TUO jsou tak vnímány jako součást dějin Ostravy a dějiny vědních oborů rozvíjených na dané vysoké škole se zařazují do dějin věd a techniky v národním a v některých případech i mezinárodním měřítku.³

Publikační činnost archivu se nerealizuje výhradně v rámci univerzity. Od roku 1994 archiv prezentuje své výsledky na odborných seminářích v sekcích hornictví a hutnictví organizovaných pravidelně Národním technickým muzeem v Praze, příspěvky jsou publikovány v Rozpravách NTM v Praze. Archiv se rovněž podílí na rozsáhlém projektu NTM v Praze pod vedením RNDr. Jaroslava Foly, CSc. jehož výsledkem bylo zpracování třídílné publikace „Studie o technice v českých zemích 1945 – 1992“ v roce 2003. V druhé polovině devadesátých let 20. století archiv participoval na projektu „Hledání kontinuity vědeckého poznání na Moravě a ve Slezsku“ v rámci Společnosti pro dějiny věd a techniky – pobočka Brno a Mendeliana Moravského zemského muzea v Brně, který si kladl za cíl zachytit vědecké instituce a osobnosti formující vědu na Moravě a ve Slezsku.

Archiv se pravidelně zúčastňuje formou příspěvků na odborných setkání, seminářů a konferencí v rámci vysokoškolských archivů ČR. Jako příklad výstavní činnosti na této platformě lze uvést, že se v září a říjnu 2010 archiv prezentoval posterem na Mezinárodní konferenci ICA/SUV (International Council on Archives - Section on University and Research Institution Archives), pořádané na Karlově univerzitě v Praze na téma: „Archivní tradice a praxe. Jsou archiváři historici?“

V rámci regionu prezentuje výsledky své činnosti v Hornickém muzeu Ostrava a to jednak příspěvky publikovanými ve sbornících a přednáškami z dějin VŠB-TUO v rámci Klubu přátel hornického muzea v Ostravě. Významné osobnosti příslušných vědních oborů odborně zpracované jsou rovněž součástí Bibliografického slovníku Slezska a severní Moravy, vydávaného Ostravskou univerzitou v Ostravě a v publikacích Člověk–Kultura–Média, vydávaných Katedrou společenských věd VŠB-TU Ostrava.

Fotografické přílohy

Fotografie01 – Setkání s pamětníky – bývalými studenty VŠB v Příbrami, Kladno 2000

³ Zároveň musí historik dějin věd a techniky plně respektovat novou skutečnost, že současný vědecký výzkum a transfer technologií má stále více charakter mezinárodní, interdisciplinární a multipartnerský.

Fotografie02 – Ukázka výstavního panelu k 160. výročí založení VŠB-TU Ostrava z roku 2009

Fotografie03 – Zpracování osobnosti prof. Dr. mont. Ing. A. E. Dobnera formou komiksu, který vytvořila studentka Západočeské univerzity v Plzni Petra Vořechovská v roce 2012

Precliky - 1
s, - 30
dy - 20
zka - 3,30
r - 9,70
4

Genius loci Příbram

VYSOKÁ ŠKOLA BAŇSKÁ V PŘÍBRAMI

ZDAŘ BŮH!

prof. Dr. mont. Ing.

A. E. Dobner

nakreslila Petra Vořechovská

